

NO. VIII / 2005

ISSN 1301-2746

ADALYA

SUNA-İNAN KİRAC AKDENİZ MEDENİYETLERİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
SUNA & İNAN KİRAC RESEARCH INSTITUTE ON MEDITERRANEAN CIVILIZATIONS

ADALYA

SUNA-İNAN KIRAÇ AKDENİZ MEDENİYETLERİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ YILLİĞİ
THE ANNUAL OF THE SUNA & İNAN KIRAÇ RESEARCH INSTITUTE ON MEDITERRANEAN CIVILIZATIONS

ADALYA

Vehbi Koç Vakfı

Suna - İnan KIRAÇ Akdeniz Medeniyetleri
Araştırma Enstitüsü Yıllık Dergisi
Yönetim Yeri: Barbaros Mh. Kocatepe Sk. No. 25
Kaleici 07100 Antalya Tel: +90 242 243 42 74
Faks: +90 242 243 80 13 e.posta: akmed@akmed.org.tr
Yayın Türü: Yerel Süreli Yayın **Sayı:** VIII - 2005
Sabibi: Vehbi Koç Adına Erdal YILDIRIM
Sorumlu Müdür: Kayhan DÖRTLÜK
Yapım: Zero Prodüksiyon Ltd., İstanbul
Arslan Yatağı Sk. Sedef Palas No. 35/2
Cihangir 34433 İstanbul
Tel: +90 212 244 75 21 Faks: +90 212 244 32 09
Baskı: Graphis Matbaa
Yüzyıl Mh. Matbaacilar Sit. 1. Cadde 139 Bağcılar - İstanbul

Bilim Danışma Kurulu / Editorial Advisory Board

Haluk ABBASOĞLU

Ara ALTUN

Oluş ARIK

Cevdet BAYBURTLUOĞLU

Tuncer BAYKARA

Jürgen BORCHHARDT

Jacques des COURTILS

Ömer ÇAPAR

Vedat ÇELGIN

Bekir DENİZ

Refik DURU

Serra DURUGÖNÜL

Hansgerd HELLENKEMPER

Fahri IŞIK

Havva İŞKAN-IŞIK

Frank KOLB

Max KUNZE

Thomas MARKSTEINER

Wolfram MARTINI

Gönül ÖNEY

Mehmet ÖZSAIT

Urs PESCHLOW

Scott REDFORD

Martin Ferguson SMITH

Oğuz TEKİN

Gülsün UMURTAK

Burhan VARKIVANÇ

Michael WÖRRLER

Martin ZIMMERMAN

Yayın Yönetim / Editing Management

Kayhan DÖRTLÜK

Tarkan KAHYA

Çeviriler / Translations

T. M. P. DUGGAN

İnci TÜRKOĞLU

Yazışma Adresi / Mailing Address

Barbaros Mah. Kocatepe Sk. No. 25

Kaleici 07100 ANTALYA-TURKEY

Tel: +90 242 243 42 74 • Fax: +90 242 243 80 13

akmed@akmed.org.tr

www.akmed.org.tr

ISSN 1301-2746

İçindekiler

M. Hamdi Kan - Erkan Dündar	
“ <i>Madduwatta ve Zippasla Dağı Ülkesi</i> ”	1
Jürgen Borchhardt	
“ <i>Europa im Vilayet Antalya</i> ” Westliche und östliche Mythologie an der Küste Lykiens	17
Claudia Tempesta	
“ <i>Antiochus IV Epiphanes and Cilicia</i> ”	59
Sencan Özbilge Altınoluk	
“ <i>Some Obols and Hemiobols from Anamur Museum</i> ”	83
Birol Can	
“ <i>Antoninler Dönemi Baroğu Işığında Aspendos Tiyatrosu Bezemeleri</i> ”	89
Nevzat Çevik	
“ <i>New Finds from Neapolis Regarding the Cult of the Dead</i> ”	121
Emanuela Borgia	
“ <i>A New Funerary Cippus from Elaiussa Sebaste: Some Considerations Concerning Onomastics and Kinship</i> ”	135
Taner Korkut	
“ <i>Pisidia'da Chthonik Aphrodite Kültü</i> ”	151
Mehmet Özsait - Guy Labarre - Nesrin Özsait	
“ <i>Recherches dans le village de Kağılcık (Pisidie) -Le sanctuaire rupestre et les inscriptions-</i> ”	167
Süleyman Bulut	
“ <i>Likya - Pamfilya - Pisidya Sınır Bölgesinden Sıradışı İki Zeytinyağı İsligi</i> ”	191
Selda Baybo	
“ <i>Glasfunde aus der “Weststadt” in Limyra aus den Kampagnen 2002-2004</i> ”	211
Ayşe Aydın	
“ <i>Kilikya ve İsaurya'daki Trikonkhos Planlı Yapılar</i> ”	241
Semih Yıldız Ötüken	
“ <i>2002 Yılı Demre-Myra Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı ve Duvar Resimlerini Koruma-Onarım ve Belgeleme Çalışmaları</i> ”	263
Nilay Karakaya	
“ <i>The Burial Chamber Wall Paintings of Saint Nicholas Church at Demre (Myra) Following Their Restoration</i> ”	287

Ayşe Ç. Türker

“*Myra'da Aziz Nikolaos'un Yağ Kültüyle İlişkili Seramik Kaplar*” 311

Sema Bilici

“*Alanya-Tersane ve Kızıl Kule Çevresinden Bir Grup Sırılı Seramik*” 329

Z. Kenan Bilici

“*A German Token Uncovered During the Alanya Citadel Excavations*” 351

T. M. P. Duggan

“*Supplementary Data to be Added to the Chronology of Plague and Earthquakes in Antalya Province and in Adjacent and Related Areas*” 357

Myra'da Aziz Nikolaos'un Yağ Kültüyle İlişkili Seramik Kaplar

Ayşe Ç. TÜRKER*

Antalya İli'ne bağlı Demre - Kale İlçesi'nde bulunan Myra kenti¹ antik dönemde Likya Bölgesi sınırları içinde yer alır (Res. 4). Demre-Myra'nın Likya Bölgesi'nin metropolisi olarak bu konumunu 5. yy.'dan 14. yy. sonuna kadar sürdürmiş olması bölgedeki önemi-ne işaret eder² (Res. 1-3). Bu önem Ortodoks Hıristiyanların en ünlü azizi Nikolaos'un burada yaşamış ve gömülülmüş olmasıyla da ön plana çıkar. Aziz Nikolaos'un burada gömüldüğü, 565 yılına tarihlenen Sion'luları Aziz Nikolaos'un vitası ile belgelenir³. Kaynakta, Sion manastırı kurucusu ve baş rahibi Sion'luları Nikolaos'un Myra'daki Aziz Nikolaos'un mezarını ve martirionunu ziyareti ve azizin kutsandığı "Rosalia gününde" Myra'da din adamlarını bir araya getiren "Sinod"un düzenlediği anlatılmaktadır⁴. Bu verilerle Nikolaos'un mezarının 6. yy.'da önemli bir ziyaret yeri olduğu anlaşılır⁵. Kaynaklara göre Aziz Nikolaos'un rölikleri hacıların adak olarak getirdikleri yağ ile sürekli yenilenen bir lahitte korunur. Hacılar yanlarında getirdikleri yağı, lahitin içine boşaltırlar ve kemiklere değerek kutsallaştığı düşünündükleri yağı tekrar kaplarına doldurarak ülkelerine götürürler-di⁶. Kutsal yağın taşınmasında ne tür kapların kullanıldığı düşünülür ise, Selanik'teki Hagios Nikolaos Orphanos Kilisesi'ndeki⁷ Aziz Nikolaos'un "deniz mucizesi"nin (Thamuda de Artemide) tasvir edildiği sahnede (Res. 10), azizin elinde görülen unguentarium benzeri kap (Res. 11) önemli bir veri oluşturur. Sahnede sandalın ortasında duran Aziz Nikolaos'un elinde tuttuğu kabin içerisinde kutsal yağı vardır ve bu yağı şeytanın üzerine dökmektedir.

* Yrd. Doç. Dr. Ayşe Ç. Türker, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Çanakkale. aystrk@hotmail.com

1 1989-2000 yılları arasında kazılarda ortaya çıkarılan sırsız seramikler tarafimdán doktora tezi olarak hazırlanmıştır. Malzemeyi çalışmama izin veren kazi başkanı hocam Prof. Dr. Y. Ötüken'e teşekkür ederim.

2 Y. Ötüken, "Myra-Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı (1989-1993)", Lykia I, 1995, 115; Dindorf (ed.), J. Malalas, Chronographia (1831) XVII, 364; R. M. Harrison, "Churches and Chapels of Central Lycia", AnatSt 13, 1963, 118-123.

3 G. Anrich, Hagios Nikolaos. Der heilige Nikolaos in der griechischen Kirche. Texte und Untersuchungen I (1913) 3-55; II (1917) 208-260; I. Ševčenko – N. P. Ševčenko, The Life of Saint Nicholas of Sion. Text and Translation (1984) 13-14.

4 Ševčenko, age., 57-91.

5 Ötüken, y.dn. 2, 116.

6 Anrich, y.dn. 2, II, 1917, 516. 19. yy.'da Aziz'in mezarını ziyarete gelen bir seyyah da mezara yağı getirdiğini söylemektedir. C. R. Cockerell (ed.), Travels in the Southern Europe and the Levant 1810-17, The Journal of C. R. Cockerell (1903) 166.

7 D. Nalpandis, Thessaloniki and its Monuments (1985) 23; K. Dietz – D. Hennig – H. Kaletsch (eds.) Klassisches Altertum, spätantike und frühes Christentum, Adolf Lippold zum 65. Geburtstag gewidmet (1993) Abb 81.

Demre kazlarında, bu sahnedeki kaba benzer unguentariumlar ortaya çıkarılmıştır. Bu buluntular Aziz Nikolaos'un Myra'daki yağ kültü hakkında bilgi veren malzemelerin önemli bir grubu olarak değerlendirilebilir.

Demre-Myra Aziz Nikolaos Kilisesi'nde 1989 yılından itibaren sürdürülən kazılarda Aziz Nikolaos'un yağ kültüyle ilgili kullanıldıklarını düşündüğümüz toplam 41 unguentarium ortaya çıkarılmıştır⁸. Unguentariumlar arasında mekan içi ve dışındaki açmalarda ortaya çıkarılan örnekler bulunur (Pl. 1). Mekan içi buluntular Piskoposluk İkametgahı içinde, kuzey ek yapının K6 bölümünde ve C yapısında ortaya çıkarılmıştır. Mekan dışı buluntular ise Piskoposluk İkametgahı'nın doğu, güney ve batısındaki alan ile kuzey ek yapının batı ve kuzeyindeki alanda ele geçmiştir (Res. 5).

İtalyanca bir sözcük olan *unguentario*, merhem (koku) sürünmek, yağlanmak, koku kutusu, yağ kabı anımlarındadır. Unguentariumlar, Hellenistik Dönem'den itibaren bilinen ve Ortaçağ'da aynı isimle adlandırılan, ancak işlevleri konusunda farklı görüşler bulunan kaplardır⁹. Hellenistik ve Erken Roma dönemlerinde ölü gömme ritüellerinde, parfüm veya yağ ticaretinde kullanılan bu kapların Erken Hıristiyan Dönemi'nden itibaren liturjik işlevle kullanıldıları ileri sürülmür¹⁰.

Hellenistik ve Roma dönemi unguentariumlarında *iğ* ve *soğan* biçimleri olarak adlandırılan iki tip vardır¹¹. *Iğ* biçimli olarak tanımlananlar, düz dipli armudi gövdeli kısa veya uzun boyunlu; *soğan* biçimli olarak adlandırılan tiptekiler ise düz dipli, şişkin gövdeli, ince uzun boyunludur.

Hayes tarafından "Geç Roma unguentariumu" olarak tanımlanan tip ise bunlardan *iğ* biçimlerinin formunu devam ettirir¹² (Res. 7-8). Doğu Akdeniz'deki merkezlerde çok sayıda ortaya çıkarılan bu tip için Hayes'in "Geç Roma unguentariumu" adlandırma kabul görür¹³. Yayınlarda Geç Roma ve Erken Hıristiyan Dönemi için tanınan tek tip budur.

Demre'deki kazılarda *soğan* biçimli unguentariumların formunu devam ettirdiği düşünülebilecek ikinci bir tip tespit edilmiştir (Res. 9.20-25). Bu tipte düz dip yerine oval bir dip vardır ve bu dip aynı formda devam ederek gövdeyi; gövde ise üst bölümde dalararak boyun kısmını oluşturur. Bu tipe ait ağız parçası ortaya çıkarılmamıştır. Ancak boyun formundan kabin düz bir ağız ile sonlanabileceği anlaşılmır. Çalışmamızda düz kaideli olan kaplar birinci tip, oval kaideli olanlar ikinci tip olarak adlandırılacaktır.

⁸ Demre-Myra kazlarında ortaya çıkarılan unguentariumlar, daha önce tarafımdan hazırlanan bir yayında tanıtılmış ancak bu çalışmada tespit edilen yeni bir tip ve 1. tipe ait yeni örnekler tanıtılacaktır. Önceli çalışmam için A. Ç. Türker, "Unguentariumlar", bk. Y. Ötüken, "Demre-Myra Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısından Seçme Küçük Buluntular", V. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı ve Araştırmaları Sempozyumu (2001) 370-371.

⁹ Unguentariumların, Akdeniz dünyasında mezar hediyesi olarak kullanılan Klasik Dönem lekythoslarının yerini aldığı düşünülmektedir. Bu kaplar için lacrimarium ya da lacri matorium terimi, içinde gözyaşı biriktirildiği düşünülebilir, yine aynı şekilde içindeki maddeyi belirten balsamarium kelimesi de arkeologlar tarafından kullanılmıştır V. Anderson-Stojanović, "The Chronology and Function of Ceramic Unguentaria", AJA 91, 1987, 106. Hellenistik ve Roma Dönemi unguentariumları ve bunların işlevleri hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Anderson-Stojanović age. ve U. Dotterweich, Unguentarien mit kuppförmiger Mündung aus Knidos. Knidos-Studien Band I (1999).

¹⁰ Anderson-Stojanović , age., 105-106.

¹¹ V. Anderson-Stojanović, Stobi. The Hellenistic and Roman Pottery. Stobi. Results of the Joint American-Yugoslav Investigation, 1970-1981. Vol. 1 (1992) Fig. 177-179.

¹² J. W. Hayes, "A New Type of Early Christian Ampulla", BSA 66, 1971, 243-248.

¹³ Bu tipteki örneklerin ortaya çıkarıldığı merkezler için bk. Tab. 1

Tip 1

Birinci tipe ait 41 parça ortaya çıkarılmış (14'ü kaide ve kaide ile birlikte gövdenin bir bölümünü de içeren, 8'i ağız ve boyun, 17'si gövdeye ait parçalarıdır) ve bu parçalarla 35 kap oluşmuştur. Kaplardan 30'u tek parçadan, 5'i ise birden fazla parçanın birleşmesinden oluşur. Ayrıca kapların ağızlarının kapatılmasında kullanılan pişmiş topraktan iki adet tipa unguentariumlarla birlikte in situ olarak ortaya çıkarılmıştır¹⁴. Ağız çapları yaklaşık 2-2.5 cm., kaide çapları yaklaşık 1.5-2 cm. olan bu tipteki kaplarda yükseklikler 25-30 cm. arasında olmalıdır¹⁵. Ancak küçük boyutlu oluşlarına rağmen bu kapların cidarları kalındır. Gövdede 0.5-1.2 cm. arasında değişen cidar kalınlıkları kaideye doğru artar. Ağız ve boyunda ise cedar yaklaşık 0.1-0.2 cm.'dir. Tipalar ise yaklaşık 1 cm. çapında ve 0.1 mm. kalınlıktadır. Bu tipaların yoğun sızmasını engelleyip engelleyemeyeceği düşünülür ise, kil tipaların bu işlevin yerine getirilmesinde yetersiz kalabileceği görülür. Bununla birlikte unguentariumların içerisinde yağ taşınması durumunda bu kil tipaların kumaş ya da benzeri bir malzeme ile birlikte kullanılmış olabilecekleri, böylece yağın sızmasını önledikleri söylenebilir.

Kaplар genelinde kaba ve özensiz işlenmişlerdir, örneklerden yedisi hamurlar yüksek ısı nedeniyle sinterleşmiştir. Ayrıca, pişim sırasındaki ısı değişimi ve uzun tutulan pişme süresi nedeniyle hamur renginde farklılıklar görülür. Kilin özünde gri, içinde ve dışında kırmızımsı veya tam tersi bir renk değişimi izlenir. Pişimin iyi olduğu kaplarda hamurların kimyasal bileşimi %52 kil, %15 kalsit, %14 mika, % 13 kuvars ve % 6 feldispat'tan oluşur¹⁶. Hamur renkleri açık pembeden (D 6)¹⁷, kızılımsı kahverengiye (E 10) kadar çeşitli renklerdedir.

Kaplар çarkta biçimlendirilmiş olmalıdır; iç kısmında yer yer birikmiş kil ile birlikte kaba çark izleri görülür. Çark izlerinin gövdeye doğru düzgün devam ettiği örneklerde bile (Res. 8.11) dip kısmında kabin çarktan çıkarılırken tel ya da ip kullanılarak kesildiğine işaret eden, bir yanda birikmiş kil ile karşılaşılır¹⁸. Ayrıca kapların dış yüzünde parmak izi olabilecek izler görülmektedir (Res. 8.14, 8.16).

Bu gruptaki örneklerde gövdenin kaideye yakın alt bölümünde baskı tekniğinde yapılmış haç motifi (Res. 7.4) ve "Theotokos Nikopoios" tasviri yer alır (Res. 8.11). Bu tasvirde Meryem kucağında çocuk İsa ile cepheden gösterilmiştir; Meryem tahtta oturur ve tahtın iki yanında Latin haçıları bulunur¹⁹. Kaplardan ikisinde ise blok monogramlara (Res. 7.2, 7.5) yer verilmiştir.

¹⁴ Kil tipaların bir örneği de Perge'de ortaya çıkarılmıştır bk. N. Fırat, "Perge Konut Alanı Kullanım Keramigi", C. Abadie- Reynal (ed.), Les céramiques en Anatolie aux époques hellénistique et romaine. Actes de la Table Ronde d'Istanbul (2003) 91-95 Res.1.

¹⁵ Bu tipteki kaplardan tam olarak ele geçen bir örnek bulunmaz ancak mevcut parçalardan ve Doğu Akdeniz'deki diğer merkezlerde ortaya çıkarılan örneklerden yüksekliklerinin 25-35 cm. arasında olabileceği anlaşılır. Diğer merkezlerdeki kaplar ve ölçülerini için bk. Tab. 1.

¹⁶ Demre kazılarında ortaya çıkarılan sırsız seramiklerin hamur analizleri Suna - İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü doktora bursu destekleme projesi kapsamında gerçekleştirılmıştır. Katkılarından dolayı Enstitüye teşekkür ederim.

¹⁷ Hamur renklerinin tanımlanmasında C.E.C. (Fédération Européenne des Fabricants de Carreaux Céramiques) renk kataloğu kullanılmıştır.

¹⁸ Yapım tekniği konusundaki değerlendirmelerimizde Çanakkale'de geleneksel yöntemlerle çalışan seramik ustalarından alınan bilgiler de yardımcı olmuştur.

¹⁹ Ayrıntılı bilgi için; The Oxford Dictionary of Byzantium III (1991) 2176. bk. "Virgin Theotokos".

Demre'de bu tipin yoğun ortaya çıkarıldığı açmalar; Piskoposluk İkametgahı'nın doğu ve batısındaki alandardır (Res. 6). Doğu alanda Bd-6 açmasında 9, Bd 4-5B açmasında 4 örnek vardır; batı alanda Bb-7 sondajında ve diğer açmalarla 0.45-0.50 m. kotta toplam 7 örnek ortaya çıkarılmıştır. Piskoposluk İkametgahı'nın doğusundaki alanda unguentariumlar ile aynı tabakada Geç Roma-Erken Hristiyan Dönemi boyali ve kırmızı astarlı seramiklerin yanı sıra, 5.-6. yy.'a tarihlenen "Anadolu tipi" kandillerin yoğunluğu dikkat çekicidir²⁰. Batı alandardaki buluntular ise 11. yy.'da yapıldığı anlaşılan dolgunun altında kalan 0.40 m. kotta zemin üzerinde ortaya çıkarılmıştır²¹. Bu tipteki unguentariumların buluntu yerleri incelendiğinde, genelinde 6.-7. yy.'a tarihlenen küçük buluntuların yoğunlaşlığı tabakalarda ortaya çıkarıldıkları görülür.

Yukarıdaki verilerle birlikte değerlendirildiğinde Demre'deki örneklerin 6. yy.'dan 7. yy.'in ikinci yarısına kadar olan dönemde üretildikleri söylenebilir. Ayrıca kaplardan ikisinin üzerindeki blok monogramlar ve baskı tekniğindeki haç motifi de 6. yy.'a işaret eder. Bir örnekte rastladığımız "Theotokos Nikopoios" tasvirinin yakın benzerlerini kurşun mühürler üzerinde 6. yy.'dan 7. yy.'in ilk yarısına kadar tarihlenen örnekler arasında buluruz²².

Tip 2

Demre buluntuları arasında tespit edilen ikinci tipteki unguentariumlar altı örnekle temsil edilir. Bu kaplarda hamurlar sıkı ve az gözeneklidir. Hamur renkleri kırmızı (E8) ve kızıl kahve (E9-F9) tonlarındadır. Kimyasal bileşimi % 100 kuvars minerallerinden oluşan bu hamurlar Demre'nin yerel hamurudur. İç yüzündeki izlerden kapların çarkta üretilmiş oldukları anlaşıılır. Pişim kalitesi birinci tiptekilere göre oldukça iyidir. Kapların üzerinde bezeme bulunmaz ancak gövdeminin alt bölümünde birbirine paralel olarak yerleştirilen yivler görülür. Buluntular arasında tam profil veren bir örnek yer almaz. Ancak bütüne yakın profil veren bir örnek vardır (Res. 9.20) ve bu örnekte kaide çapı yaklaşık 2 cm., gövde çapı 12.5 cm., cidar kalınlığı yaklaşık 1 cm. ve korunan yükseklik 29 cm.'dır.

Bu tipteki örneklerin bulunu yerleri değerlendirildiğinde; tüm parçaları mekan içi açmalarla ortaya çıkarılan tek örnek bulunur ve Piskoposluk İkametgahı içinde ele geçirilmiştir (Res. 9.23). Bir örnekte ise yapı içinden gelen parçalar, yapının dışında güney tarafta ortaya çıkarılan parçalarla birleşmektedir (Res. 9.20). Diğer örneklerin tamamı mekan dışı açmalarla ortaya çıkarılmıştır. Bu tipi temsil eden örnekler yoğunlukla dolgu toprak içerisinde bulunmuştur. Bu nedenle kesin bir tarih önerilmesi güçleşir. Ancak form ve bezeme özelliklerine göre bu gruptaki örneklerin 1. tiptekilerden daha geç bir tarihte üretilmiş oldukları söylenmek mümkündür.

Yayınlı örnekler arasında birinci tipin en yakın benzerlerine, Likya ve yakın çevresinde Ksanthos, Perge, Sagalassos ve Alahan'da; İstanbul'da Sarachane'de; Yunanistan'da Atina Agorası başta olmak üzere pek çok merkezde rastlanır (Tab. 1 Res. 4). Bu merkezlerde yapılan kazı ve yüzey araştırmalarında ortaya çıkarılan örnekler Efes'de 5.-6. yy.'lara,

20 Bu açmalarla ortaya çıkarılan kandiller hakkında A. Çaylak-Türker, "Geç Roma Erken Hristiyanlık Dönemi Sırsız Seramikleri" bk., Y. Ötüken, "2002 Yılı Demre-Myra Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı ve Duvar Resimlerini Belgeleme ve Koruma-Onarım Çalışmaları", Adalya VIII, 2005, 268-270.

21 Batı alanın değerlendirmesi için bk. Y. S. Ötüken - S. Alpaslan - M. Acara-Eser - N. Çorağan-Karakaya, "Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısında Yeni Sonuçlar", VI. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri (2002) 585-600.

22 G. Zacos - A. Veglery, Byzantine Lead Seals I (1972) Res. 10, 8c, 9a, 9b, 10 a.

Sagalassos ve Atina Agora'sında 6. yy.'a; Perge'de 500/520-650 yılları arasına; Sarachane, Alahan ve Iasos'da 6.-7. yy.'a; ve Dibon'da 7. yy.'a tarihlenir (Tab. 1).

Yayınlanmış unguentarium örnekleri 1. tiptekilere paralel örneklerdir ve 5. yy. ile 7. yy. arasına tarihlenirler. 2. tip olarak tanımladığımız örneklerin yakın benzerlerine yayılmış örnekler arasında rastlanmaz. Yayılmış örneklerin 1. tipe ait olması ve 5-7. yy.'lar arasına tarihlenmesi, unguentariumlarının Erken Hıristiyan Dönemi'nde kullanılmış bir malzeme grubu gibi değerlendirilmesine neden olur. Buna karşın Demre buluntuları arasında tespit ettiğimiz 2. tip, kazı verilerine göre 7. yy. sonrasına ait olmalıdır. Bu tarihe göre ikinci tip malzeme grubuna ait unguentariumların kullanımının 7. yy.'dan sonra da devam ettiğini söyleyebilir.

Erken Bizans Dönemi'ne ait unguentariumların yaygın bir buluntu grubu oluşturduğu yayılardan anlaşılır²³. Yayınlanmış örneklerin genel değerlendirilmesi ile tespit edilen bir sonuç; farklı merkezlerde ortaya çıkan 1. tipteki unguentariumların, formlarının yanı sıra hamurları ve pişim özellikleriyle de çok yakın benzerlik göstermeleridir. Bu durum kapların belirli merkezlerde üretilmiş olabileceklerine işaret edebilir. Bu görüş Bizans yol sistemiyle ilgili bir makalede, Limyra'da bulunan unguentarium örneklerinin mür yağı kültü nedeniyle Myra'da üretilmiş olabileceklerini ileri süren çalışma ile de desteklenir²⁴. Fakat bu malzemelerin Bizans kültürünün üretim-tüketim, alış-veriş sisteminde belirli bir merkezde mi, yoksa yerel olarak mı üretildiklerinin anlaşılabilmesi, malzemelerin kimyasal analizlerinin yapılması ile ortaya çıkabilecektir²⁵.

Katalog²⁶

- 1 Env. no: 99 K-1486, Çiz. no: 1, Bul. yeri: C2-iç 0.30-0.10, Tip: 1
Kaide çapı: 1.5, Korunan yükseklik: 4.5, Cedar kalınlığı: 0.8, Hamur 2, Renk: E 9
- 2 Env. no: 98 K-911, Çiz. no: 2, Bul. yeri: Cg-2 0.80-0.50, Tip: 1
Kai. çapı: 2, Kor. yük.: 7, Cid. kal.: 0.8, Hamur 2, Renk: E 9
Bezeme tekniği: Baskı, Motif: monogram, Dağılım: Gövdenin alt bölümünde kaide üzerinde "Meryem yardım et." sözcüklerini içeren bir monogram bulunur.
- 3 Env. no: 98 K-2055, Çiz. no: 3, Bul. yeri: Bb-4 0.50-0.45, Tip: 1
Kai. çap.: 2.5, Kor. yük.: 9.5, Cid. kal.: 0.4, Hamur 5, Renk: E 10
- 4 Env. no: 89-90 K-15, Çiz. no: 4, Bul. yeri: A2 0.30-0.20, Tip: 1
Kai. çap.: 1.2, Kor. yük.: 6.7, Cid. kal.: 1, Hamur 2, Renk: D 10
Bez. tek.: baskı, Motif: haç, Dağılım: Gövdenin alt bölümünde haç motifi içeren bir monogram bulunur.
- 5 Env. no: 00 K-3282, Çiz. no: 5, Bul. yeri: Bd-4 0.15-(-0.12), Tip: 1
Kai. çap.: 1.6, Kor. yük.: 4.3, Cid. kal.: 0.8, Hamur sinterleşme, Renk: A 8
Bez. tek.: baskı, Motif: monogram, Dağılım: Gövdenin alt bölümünde yer alan monogram okunamamıştır.

23 Hayes, y.dn. 12, 243-248.

24 A. Pülz - P. Ruggendorfer, "Forschungen zum Straßennetz in der byzantinischen Oststadt von Limyra (Lykien)", *MitChrA* I (1995) 66-70.

25 Bu analizlerin tüm merkezlerdeki örnekler için uygulanması bir veri tabanının oluşmasını sağlayacağı için önemlidir.

26 Katalogtaki ölçüler cm. cinsinden verilmiştir.

- 6 Env. no: 00 K-2819, Çiz. no: 6 Bul. yeri: C1-d 2.50-2.10, Tip: 1
 Kai. çap.: 1.7, Kor. yük.: 5.5, Cid. kal.: 0.8, Hamur 2, Renk: E 8
- 7 Env. no: 01 K-3433, Çiz. no: 7, Bul. yeri: Bb-11 1.27-1.11, Tip: 1
 Göv. çap.: 4, Kor. yük.: 1.1, Cid. kal.: 0.5, Hamur sinterleşme, Renk : A 9
- 8 Env. no: 98 K-2034, Çiz. no: ? Bul. yeri: Bb-30.30-0.10; Bb-4 1.00-0.60, Tip: 1
 Kai. çap.: ?, Kor. yük.: 6.7, Cid. kal.: 1.2, Hamur sinterleşme, Renk: A 8
- 9 Env. no: 97 K-1528, Çiz. no: 9, Bul. yeri: K6 1.45-1.35, Tip: 1
 Kai. çap.: 1.5, Kor. yük.: 5.4, Cid. kal.: 1.1, Hamur 2, Renk: F 10
- 10 Env. no: 99 K-2545, Çiz. no:10, Bul. yeri: Bb-8 0.65-0.50, Tip: 1
 Kai. çap.: 1.2, Kor. yük.:7.8, Cid. kal.: 0.6, Hamur 4, Renk: F 10-A 8
- 11 Env. no: 02 K-4127, Çiz. no: 11, Bul. yeri: Bd 4-5-0.05-(-0.10), Tip: 1
 Kai. çap.: 1, Kor. yük.: 8.3, Cid. kal.: 0.5, Hamur sinterleşme, Renk: A8 - F8
 Bez. tek.: Baskı, Motif: Theotokos Nikopoios, Dağılım: gövde üzerinde kaideye yakın bölümde
- 12 Env. no: 02 K-4128, Çiz. no: 12, Bul. yeri: Bd 4-5-0.40-(-0.45), Tip: 1
 Ağ. çap.: 2.8, Kor. yük.: 5.5, Cid. kal.: 0.3, Hamur 4, Renk: D 11
- 13 Env. no: 02 K-4129, Çiz. no: 13, Bul. yeri.: K6-b1 0.90-0.80, Tip: 1
 Kai. çap.: ?, Kor. yük.: 4.1, Cid. kal.: 0.4, Hamur 3, Renk: F 9
- 14 Env. no: 02 K-4130, Çiz. no: 14, Bul. yeri: Bd 4 A 0.20-0.15, Tip: 1
 Kai. çap.: 1, Kor. yük.: 4.5, Cid. kal.: 0.7, Hamur sinterleşme, Renk : A 9 - D 8
- 15 Env. no: 02 K-4131, Çiz. no: 15, Bul. yeri: Bd-6-0.25-(-0.30), Tip: 1
 Ağ. çap.: 2, Kor. yük.: 2.8, Cid. kal.: 0.3, Hamur 4, Renk: E 10
- 16 Env. no: 02 K-4132, Çiz. no: 16, Bul. yeri: Bb-B 0.25-0.15, Tip: 1
 Kai. çap.: 1, Kor. yük.: 5, Cid. kal.: 0.8, Hamur sinterleşme, Renk : A 9
- 17 Env. no: 02 K-4133, Çiz. no: 17, Bul. yeri: Bd-6 -0.10-(-0.15), Tip: 1
 Kai. çap.: 1.3, Kor. yük.: 4.5, Cid. kal.: 1.3, Hamur sinterleşme, Renk: A 9
- 18 Env. no: 02 K-4134, Çiz. no: 18, Bul. yeri: K6-iç s.1 -0.10-(-0.15), Tip: 1
 Kai. çap.: 1.5, Kor. yük.: 3.8, Cid. kal.: 0.7, Hamur 6, Renk: D 6
- 19 Env. no: 02 K-4135, Çiz. no: 19, Bul. yeri.: Bd-7 0.40-0.35, Tip: 1
 Kai. çap.: ?, Kor. yük.: 3.5, Cid. kal.: 1.2, Hamur 6, Renk: D 7
- 20 Env. no: 95 K-103, Çiz. no: 20, Bul. yeri.: Bo-iç 2.15-2.08; Bo-g 1.05-0.70; Bo-g 0.70-0.50 Tip: 2
 Göv. çap.: 12.5, Kai. çap.: 2, Kor. yük.: 29, Cid. kal.: 1, Hamur 5, Renk: 7
- 21 Env. no: 95 K-5, Çiz. no: 21, Bul. yeri: C2-iç 0.30-0.10, Tip: 1,
 Kai. çap.: 1.5 Kor. yük.: 4.5, Cid. kal.: 0.8, Hamur 2, Renk: E 9
- 22 Env. no: 96 K-/265, Çiz. no: 22, Bul. yeri: K4 0.65-0.50, Tip: 2,
 Kai. çap. : 2, Kor. yük.: 7.5, Cid. kal.: 1.3, Hamur 3, Renk: F 9
- 23 Env. no: 96 K-/27, Çiz. no: 23, Bul. yeri: Bb-iç 1.30-1.20, Tip: 2,
 Kai. çap.: 2, Kor. yük.: 4.5, Cid. kal.: 0.9, Hamur 3, Renk: F 9
- 24 Env. no: 93 K- /426, Çiz. no: 24, Bul. yeri: C1-g 0.80-0.30, Tip: 2,
 Kai. çap. : 1, Kor. yük.: 4.5, Cid. kal.: 0.7, Hamur 2, Renk: E 8
- 25 Env. no: 93 K-/459, Çiz. no: 25, Bul. yeri: C1-g 0.30-0.00, Tip: 2,
 Göv. çap.: 8, Kor. yük.: 6, Cid. kal.: 0.5, Hamur 2, Renk: E 9

Bul. Yeri	Ağız çapı	Gövde çapı	Dip çapı	Yük.	Tarih	Yayın
Ksanthos	-	-	-	-	-	Courtils 2001, 235 Fig. 32
Ksanthos	-	-	-	-	-	Courtils 2001, 235 Fig. 37
Sarachane	-	4.2	1.5	18	6.-7. yy.	Hayes 1992, 6 Fig. 1.21
Sarachane	2.4	-	-	-	6.-7. yy.	Hayes 1992, 6 Fig. 1.22
Sarachane	-	-	1.2	-	6.-7. yy.	Hayes 1992, 6 Fig. 1.23
Sarachane	-	-	2.4	-	6.-7. yy.	Hayes 1992, 6 Fig. 1.24
Kalenderhane	-	-	-	-	6. yy.-7. yy. başı	Striker - Kuban 1975, 316 Fig. 14
Kalenderhane	-	-	-	-	6. yy.-7. yy. ilk yarısı	Striker - Kuban 1975, 316 Fig. 14
Kalenderhane	-	-	-	-	6. yy.-7. yy. ilk yarısı	Striker - Kuban 1975, 316 Fig. 14
Perge	2.4	-	-	-	4.-9. yy.	Atik 1995, 180-181 Fig. 76.401
Perge	2.8	-	-	-	4.-9. yy.	Atik 1995, 180-181 Fig. 76.400
Perge	-	-	2.2	-	4.-9. yy.	Atik 1995, 180-181 Fig. 76.406
Perge	-	-	1.4	-	4.-9. yy.	Atik 1995, 180-181 Fig. 76.404
Perge	-	-	1	-	4.-9. yy.	Atik 1995, 180-181 Fig. 76.405
Perge	-	-	2.2	-	4.-9. yy.	Atik 1995, 180-181 Fig. 76.407
Perge	2.6	-	1.1	19.5	500/520-650	Firat 1999, 444 Lev. 201.887
Perge	2.7	-	-	18.3	500/520-650	Firat 1999, 444 Lev. 201.888
Perge	2.8	-	2.1	28.6	500/520-650	Firat 1999, 445 Lev. 202.889
Perge	-	-	1.4	-	500/520-650	Firat 1999, 445 Lev. 202.890
Perge	-	-	2.4	-	500/520-650	Firat 1999, 446 Lev. 202.891
Perge	2.8	-	1.2	20.8	500/520-650	Firat 1999, 446 Lev. 202.892
Perge	-	-	1	-	500/520-650	Firat 1999, 447 Lev. 202.893
Perge	2.6	-	-	-	500/520-650	Firat 1999, 447 Lev. 203.894
Perge	-	-	1.5	-	500/520-650	Firat 1999, 448 Lev. 203.895
Perge	-	-	1.4	-	500/520-650	Firat 1999, 448 Lev. 203.896
Perge	-	-	1.2	-	500/520-650	Firat 1999, 449 Lev. 203.897
Perge	-	-	1.5	-	500/520-650	Firat 1999, 449 Lev. 203.898
Perge	-	-	1.6	-	500/520-650	Firat 1999, 450 Lev. 203.899
Perge	-	-	1.4	-	500/520-650	Firat 1999, 450 Lev. 203.900
Perge	-	-	1.6	-	500/520-650	Firat 1999, 451 Lev. 203.901
Perge	-	-	1.2	-	500/520-650	Firat 1999, 451 Lev. 203.902
Perge	-	-	1.5	-	500/520-650	Firat 1999, 452 Lev. 203.903
Perge	-	-	1.6	-	500/520-650	Firat 1999, 452 Lev. 204.904
Perge	-	-	1.1	-	500/520-650	Firat 1999, 453 Lev. 204.905
Perge	-	-	-	-	500/520-650	Firat 1999, 453 Lev. 204.906
Perge	-	-	1.7	-	500/520-650	Firat 1999, 454 Lev. 204.907
Alahan	2.6.	-	1.5	18.2	6.-7. yy.	Williams 1985, 50 Fig. 8.71
Sagalassos	-	-	1	-	6. yy.	Degeest 1993, 189 Fig. 7.5
Sagalassos	2.8	-	-	-	6. yy.	Degeest 1993, 189 Fig. 7.6
Sagalassos	-	-	1.4	-	6. yy.	Degeest 1993, 189 Fig. 7.7
Tarsus	-	-	-	-	-	Baydur 1983, 283 Res. 34
Iasos	-	-	-	-	6.-7. yy.	Baldoni-Franco 1995, 121-128 Fig. 4a
Iasos	-	-	-	-	6.-7. yy.	Baldoni-Franco 1995, 121-128 Fig. 4e
Iasos	-	-	-	-	6.-7. yy.	Baldoni-Franco 1995, 121-128 Fig. 5.3
Iasos	-	-	-	-	6.-7. yy.	Baldoni-Franco 1995, 121-128 Fig. 5.14
Iasos	-	-	-	-	6.-7. yy.	Baldoni-Franco 1995, 121-128 Fig. 5.29
Iasos	-	-	-	-	6.-7. yy.	Baldoni-Franco 1995, 121-128 Fig. 5.30
Efes	3	6	1	20	6. yy.	Parman 1989, 284 Çiz. 6a
Efes	-	5	1	-	5.-6. yy.	Gassner 1997, 171-172 Lev. 56.709
Efes	-	-	1.4	-	5.-6. yy.	Gassner 1997, 171-172 Lev. 56.710
Efes	-	-	1.4	-	5.-6. yy.	Gassner 1997, 171-172 Lev. 56.711
Atina	-	-	-	-	6. yy.	Robinson 1959, 118 Lev. 34 M369
Ramat Rahel					5.-6. yy.	Aharoni 1962, Çiz. 17-21
Dibon	-	-	1.4	-	7. yy.	Tushingham 1972, 159 Fig. 13.80
Vinalopo	2	5	2.5	22	Geç Roma	Reynolds 1993, 144 Fig. 64.749

Tab. 1 Diğer Merkezlerde Ortaya Çıkarılan Unguentarium Örnekleri

Tablo ve Haritalarda Kullanılan Kısaltmaların Listesi

- Aharoni 1962 Y. Aharoni, Excavations at Ramat Rahel. Seasons 1959 & 1960 (1962).
- Atik 1995 N. Atik, Die Keramik aus den Südthermen von Perge. *IstMitt Beih.* 40 (1995).
- Baydur 1983 N. Baydur, "Tarsus - Dönüktaş Kazısı", *AST I*, 1983, 133-285.
- Courtils v.d. 2001 J. des Courtils et alii, "Xanthos. Rapport sur la campagne de 2000", *Anatolia Antiqua IX*, 2001, 227-241.
- Degeest 1993 R. Degeest, The Common Ware of Sagalassos (2000).
- Delaporte v.d. 1937 L. Delaporte – A. Piganiol – È. Drioton – R. Cohen, *Atlas Historique I* (1937).
- Firat 1999 N. Firat, Perge Konut Alanı Keramigi (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1999).
- Gassner 1997 V. Gassner, Das Südtor der Tetragonos-Agora: Keramik und Kleinfunde. *FiE XIII/1/1* (1997).
- Hayes 1992 J. W. Hayes, Excavations at Sarayhane in Istanbul. Vol. 2. The Pottery (1992).
- Meer – Mohrmann 1959 F. Meer – C. Mohrmann, *Bildatlas der frühchristlichen Welt* (1959).
- Parman 1989 E. Parman, "The Pottery from St. John's Basilica at Ephesus", *Recherches sur la céramique byzantine. Supplément XVIII* (1989) 277-289.
- Reynolds 1993 P. Reynolds, Settlement and Pottery in the Vinalopó Valley (Alicante, Spain) A.D. 470-700. *BAR International Series 588* (1993).
- Robinson 1959 H. S. Robinson, Pottery of the Roman Period. Chronology. The Athenian Agora. Results of Excavations. Vol. V (1959).
- Striker – Kuban 1975 C. L. Striker – Y. D. Kuban, "Work at Kalenderhane Camii in Istanbul: Fifth Preliminary Report (1970-1974)", *DOP 29*, 1975, 306-318.
- Tushingham 1972 A. D. Tushingham, "The Excavations at Dibon (Dhibân) in Moab", *AASOR XL*, 1972, 1-172.
- Wächter 1903 A. Wächter, Der Verfall des Griechentums in Kleinasiens im XIV. Jahrhundert (1903).
- Williams 1985 C. Williams, "The Pottery and Glass at Alahan", bk.: M. Gough (ed.), *An Early Christian Monastery in Southern Turkey* (1985) 5-53.

Summary

Pottery Vessels Connected to with the Oil Cult of Saint Nicholas at Myra

The ancient city of Myra in the Demre-Kale township of Antalya province was part of ancient Lycia and was the metropolis of the region from the 4th to the end of the 14th century. In addition the city is noteworthy for the well known Christian Saint Nicholas, who lived and was buried there. The fact that Saint Nicholas was buried at Myra is documented in the vita of Saint Nicholas of Sion, dated to 565. According to the sources, the body of Saint Nicholas was preserved in a sarcophagus that was continuously filled with the oil that was brought as votive offerings by the pilgrims. The pilgrims poured the oil that they had brought into the sarcophagus and collected the oil that had been sanctified having touched the bones of the saint, and they took this oil with them when they returned home. In regards to the form of the vessels that were used for carrying the holy oil, the painting of the Sea Story (*Tabamuda de Artemide*) provides us with information with the depiction of the unguentarium-like vessel that Saint Nicholas holds in his hand. In this scene, Saint Nicholas holds a vessel filled with holy oil and pours it over Satan. Unguentaria similar to the one in this painting have been unearthed in the course of excavations at Demre-Myra. These finds can be considered an important group of material evidence concerning the oil cult of Saint Nicholas in Myra.

The excavations in the Church of Saint Nicholas at Demre-Myra continue under the direction of S. Yıldız Ötüken. A total of 41 unguentaria, which we think are related to the holy oil cult of Saint Nicholas, have been discovered during the course excavations to be date.

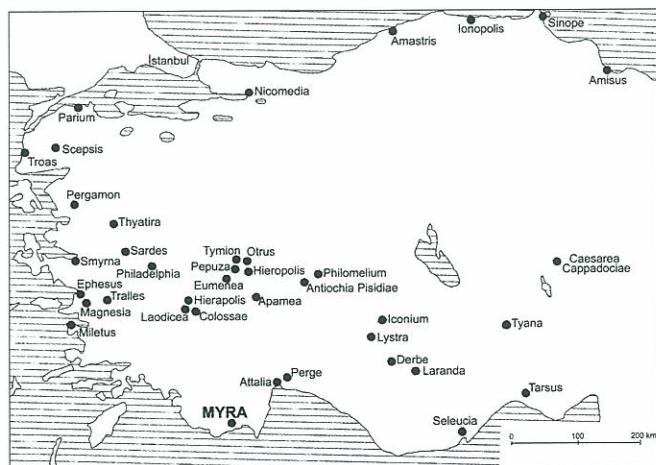
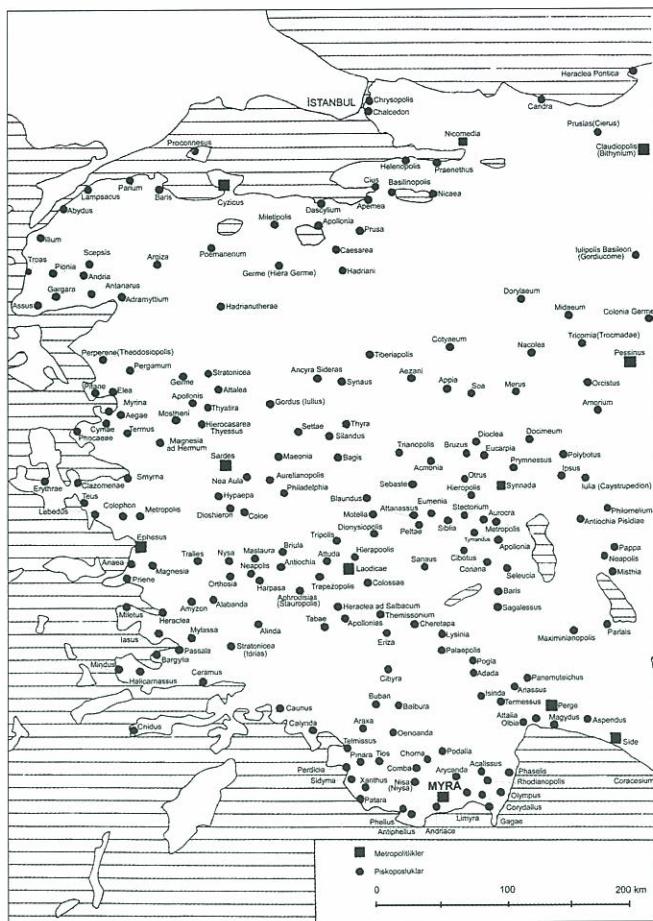
Unguentaria are vessels known from the Hellenistic Period onward and they are also known by the same name in the Period of Early Christianity. The unguentaria of the aforementioned periods have two types: known as “spindle” and “onion” forms. In the Early Christian Period, only a single type “continuing the spindle form” is known and is always dated to the 5th-7th centuries. 35 examples of this type have been found in excavations at Demre-Myra. Nine of these were described by the author in a previous publication. In this article we present the new finds of ungentaria from the Demre excavations.

The new finds from Demre provide us with examples of a new type of unguentaria, as well as examples of the “Early Christian type”. It is possible to think that this new type was a continuation of the form the form of the “onion” type belonging to the Hellenistic-Roman Periods. This new type has an oval bottom -not flat- that continues and forms the body of the vessel and has narrow neck and a flat mouth. When their findspots are taken

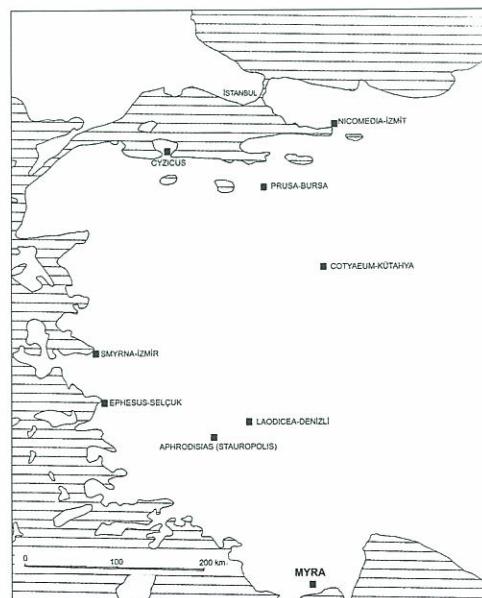
into consideration, it is difficult to propose a firm date for the examples of this new type as they were unearthed in filling layers. However, their form and decorative features suggest a date later than the 5th to 7th century date for the first group.

From publications it can be inferred that the first group is a common find. Published examples exhibit a close similarity present close in regard to their form, clay and firing features. This may suggest that these vessels were produced at certain centers. This view is further supported by the article on the Byzantine road network that proposes that the unguentaria from Limyra could have been produced at Myra due to the cult of holy myrtle oil (myrrh). However, chemical analysis is necessary in order to determine whether these vessels were produced at a single center or locally at Myra within the production-consumption and buying-selling systems of Byzantine culture.

Res. 1
 VII. yy.'da Anadolu'nun batı bölgelerindeki Metropolitlikler ve Piskoposluklar
 (Meer-Mohrmann 1959).

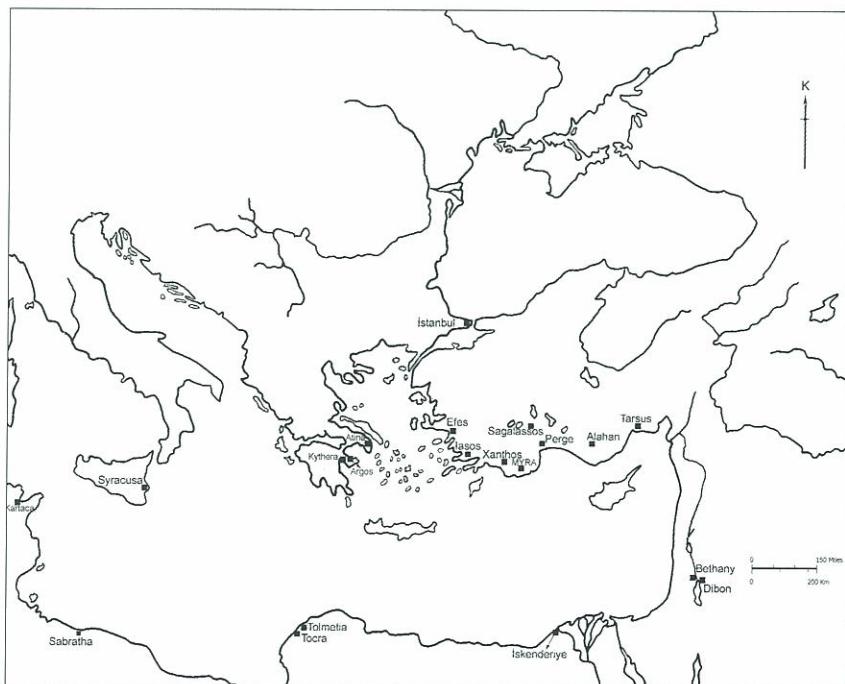
Res. 2 II. yy.'da Hıristiyan Toplulukları
 (Meer-Mohrmann 1959).

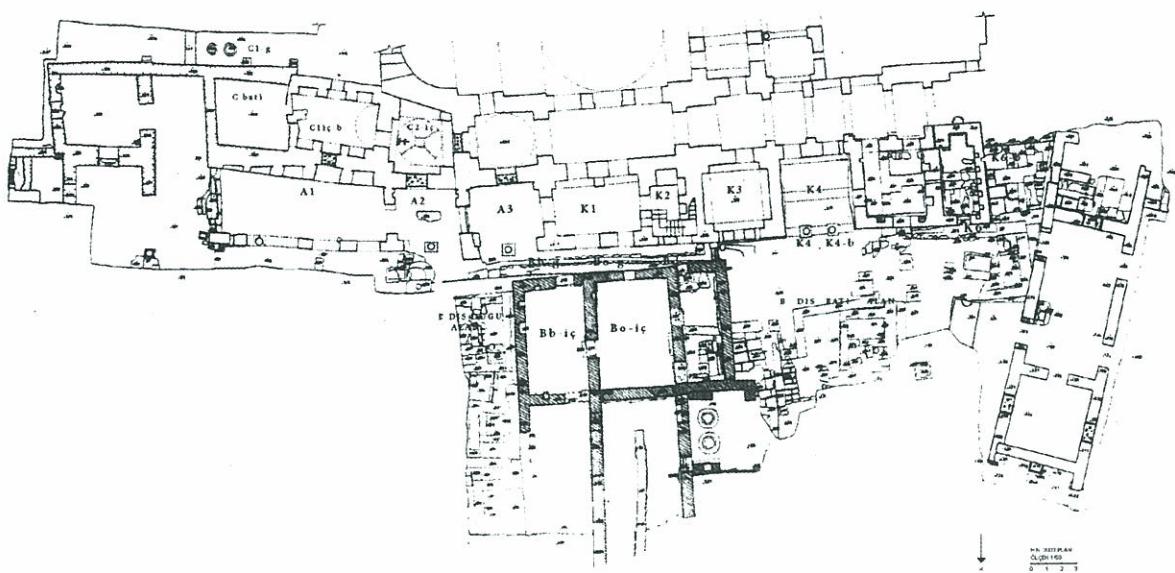
Res. 3 XV. yy.'da Anadolu'nun batısındaki
 Metropolitlikler (Wächter 1903).

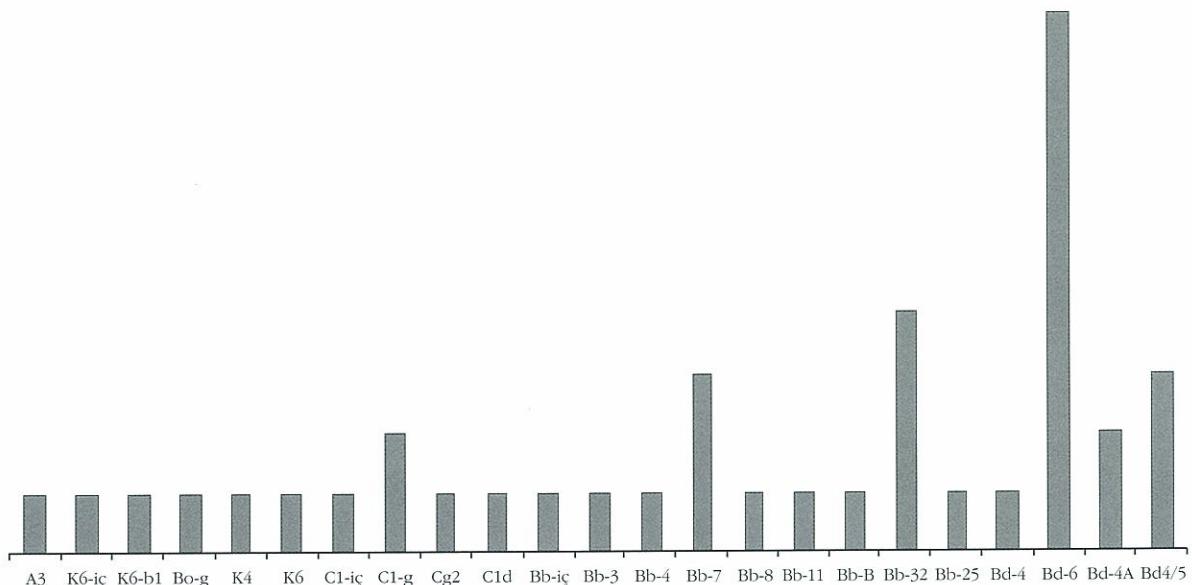
Res. 4 Theodosius Dönemi'nde Anadolu'nun bölgeleri (Delaporte v.d. 1937 Lev. XXIX).

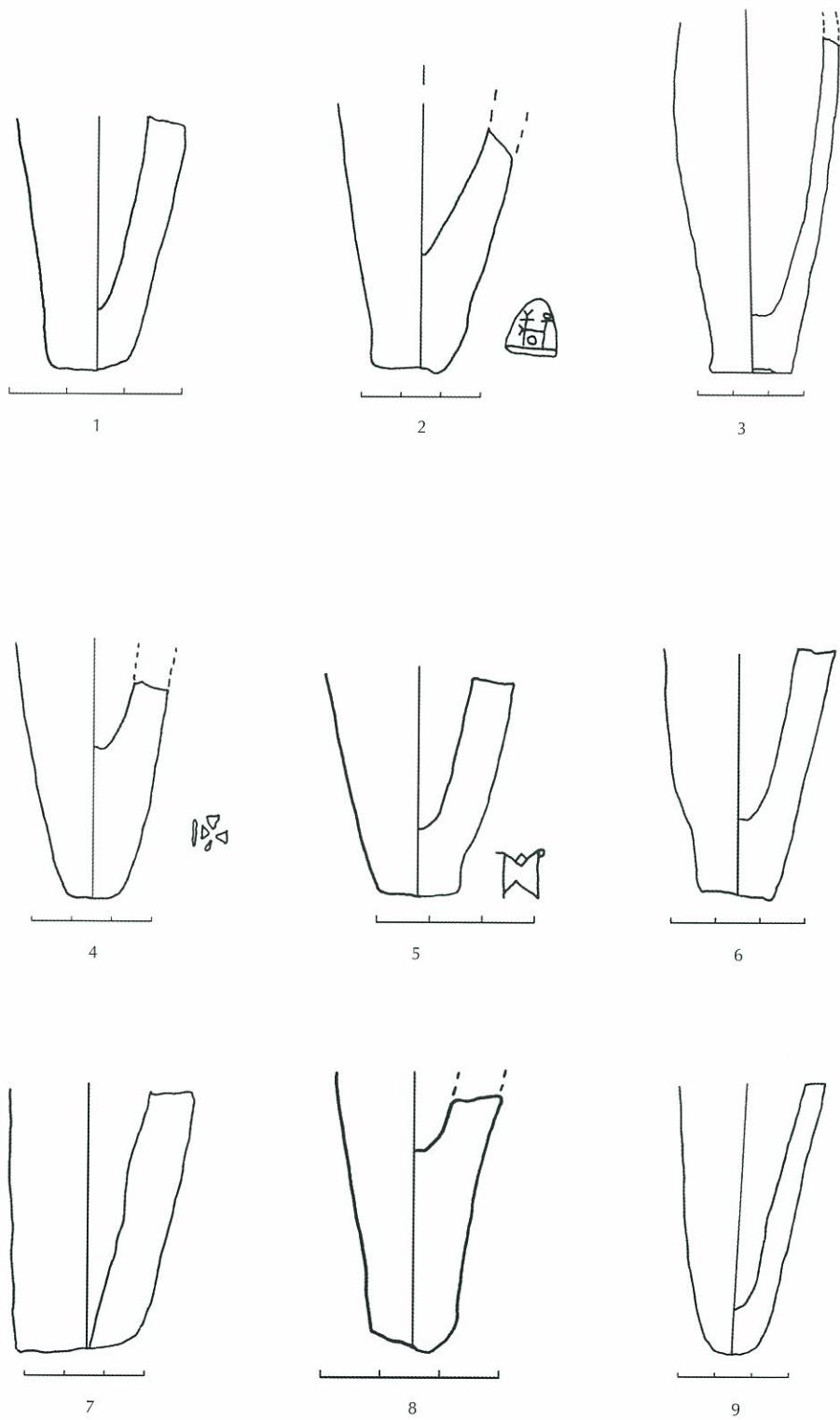
Res. 5 Unguentariumların Anadolu'daki buluntu merkezleri.

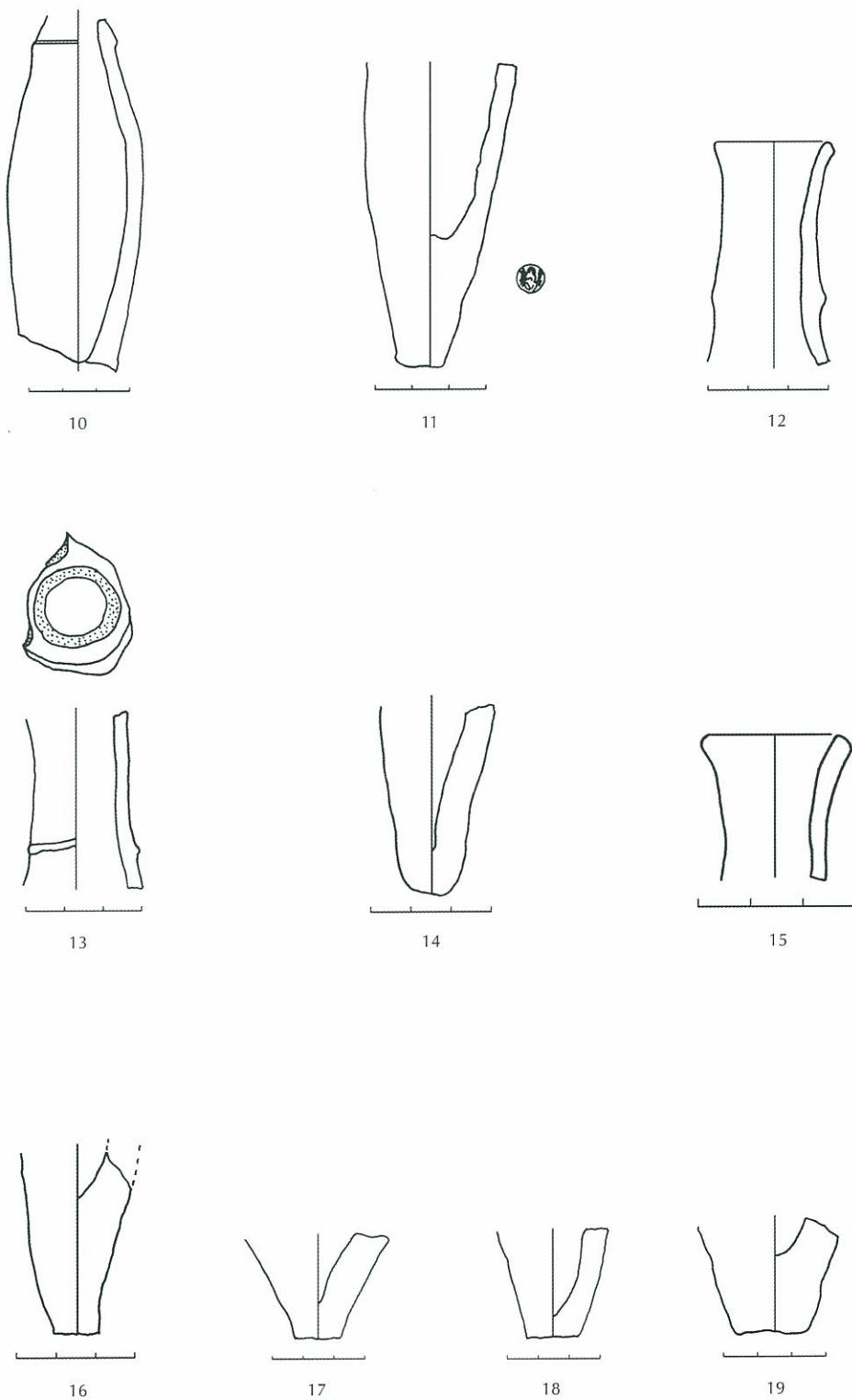
Res. 6 Unguentariumların Demre-Myra Aziz Nikolaos Kilisesi'nde buluntu konumlarını gösteren plan.

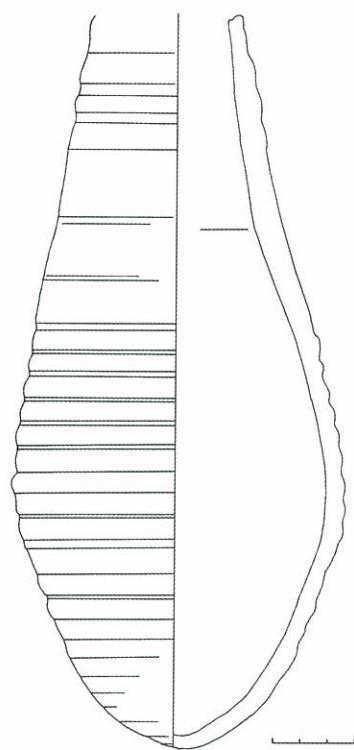
Res. 7 Unguentariumların buluntu yerlerine göre dağılımı.

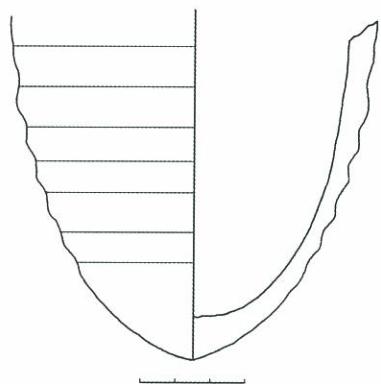
Res. 8

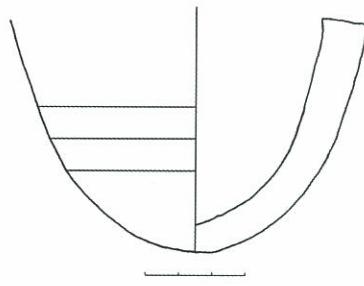
Res. 9

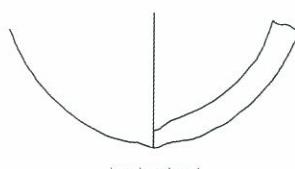
20

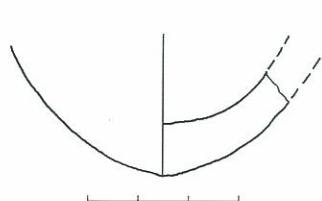
21

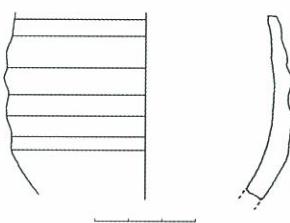
22

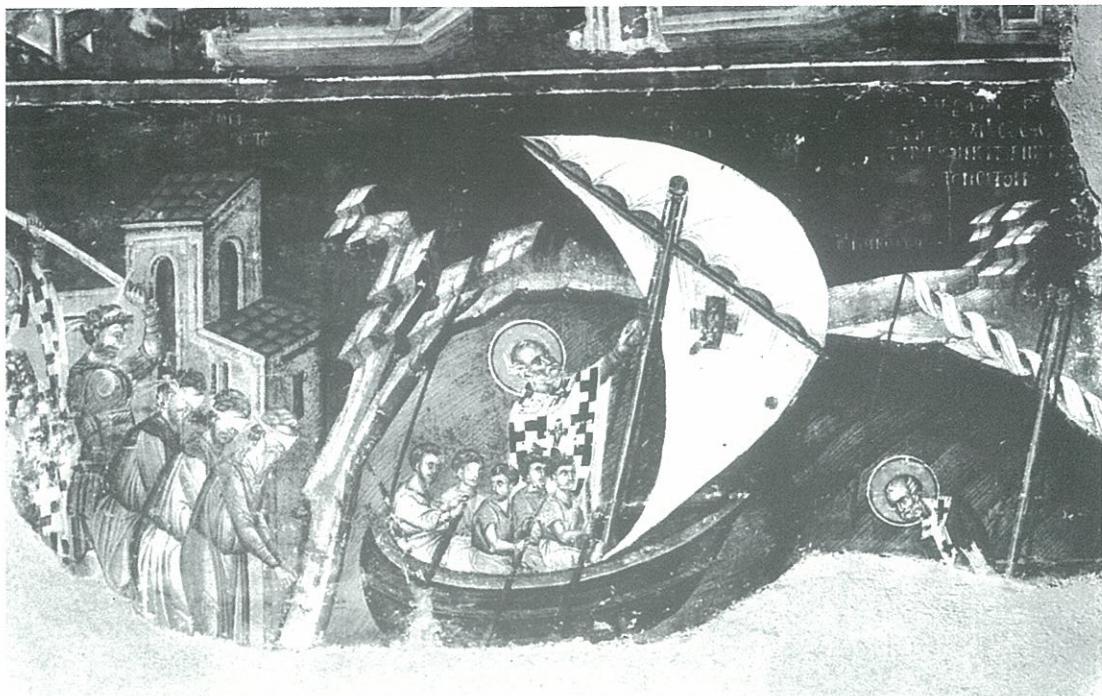
23

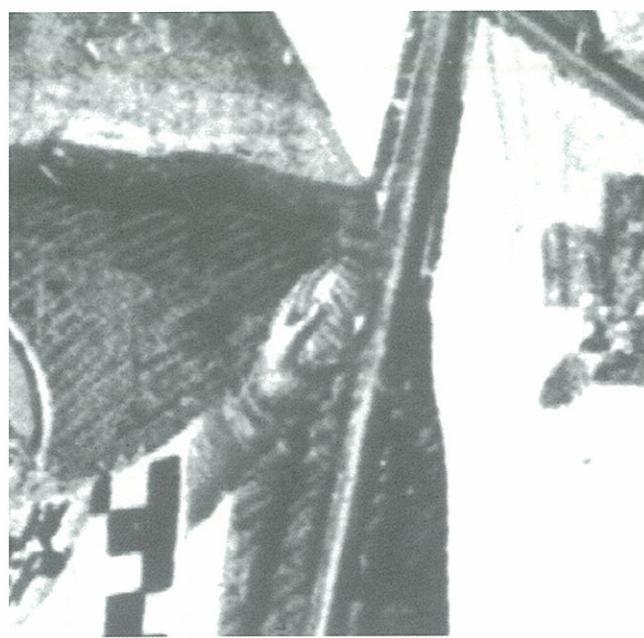
24

25

Res. 11 Selanik Hagios Nikolaos Kilisesi Aziz Nikolaos'un "Deniz Mucizesi" sahnesi
(Prof. Dr. Yıldız Ötüken arşivinden).

Res. 12 "Deniz Mucizesi" sahnesinden detay; Azizin elindeki kap.

